

Andrzej Franciszek Dziuba

Jezus Chrystus eschatologiczny dar pełni czasu

Forum Teologiczne 4, 35-51

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. ANDRZEJ FRANCISZEK DZIUBA
Wydział Teologii UKSW
w Warszawie

JEZUS CHRYSZTUS ESCHATOLOGICZNY DAR PEŁNI CZASU

Słowa kluczowe: eschatologia, chrystologia, powołanie człowieka, Duch Święty.
Schlüsselworte: Eschatologie, Christologie, Berufung des Menschen, Heiliger Geist.

1

Posłannictwo zbawcze Jezusa z Nazaretu ma osadzenie w realiach miejsca i czasu. Oczywiście jego skuteczność nie może być nigdy ograniczona tymi znamionami. Dar Jezusa z Nazaretu, wcielonego Syna Bożego, jest jedynym w swoim rodzaju i niepowtarzalnym fenomenem historii zbawienia. Upragniona przez Boga taka właśnie forma jedności z człowiekiem stawia i wobec tego ostatniego określone wymagania, do których należy osobowa decyzja rozeznania orędzia Jezusa oraz odpowiedzi na nie konkretnymi postawami podejmowanych powołań.

Aby pełniej, a jednocześnie poprawniej rozeznąć teologiczne rozważanie nad wspólnotowym wymiarem posłannictwa Jezusa Chrystusa, a więc i chrześcijańskiej nadziei, niezbędne jest wzięcie pod uwagę jej wymiaru eschatologicznego, tj. swoistej orientacji ku przyszłości, która obejmuje tak człowieka, jak i świat wraz z historią. Tylko w takim kontekście chrześcijańska nadzieja występuje w całej swej pełni i dynamizmie.

Ludzka wspólnota kształtowała się w historii, kiedy swym oddziaływaniem na świat tworzyła historię. To wspólne przedsięwzięcie jednoczy wszystkich ludzi, tak zmarłych, jak i żywych, we wspólnym dążeniu do przyszłości. Jaki zatem sens daje chrześcijańska nadzieja z jej wychyleniem ku zdobywaniu przyszłości, która jest dynamiczną siłą historii? Oryginalność chrześcijańskiej eschatologii tkwi w wydarzeniu, którym jest sam Chrystus jako osobowa,

realna obecność Boga w historii a zarazem powszechne zapoczątkowanie przy-
szości Bożej. Ostatecznie eschatologia jest chrystologią i nie można jej nale-
życie zrozumieć, jak tylko biorąc za punkt wyjścia Chrystusa w Jego osobowej
relacji do Boga, do ludzkości i do świata.¹

Od początku chrześcijańska wiara ujmowała zmartwychwstanie Chry-
stusa jako rękomię zbawienia przy końcu czasów (por. 1 Kor 15,4). Ono jest
podstawowym artykułem wiary i najważniejszym elementem katechezy. Jezus,
który cierpiał, został ukrzyżowany i zmartwychwstał oraz wywyższony jest
dawcą życia wiecznego (por. Dz 3, 18-25).²

Ostateczny etap ludzkości i historii rozpoczął się wraz z przyjściem
Chrystusa. Istota paschalnej wiary polega na przeświadczeniu o rzeczywistości
zmartwychwstania Chrystusa Pana, będącego szczególnym dziełem twórczej
mocy Bożej, okazanej nie tylko wobec Niego.

Pozbawienie chrześcijańskiego orędzia wiary w zmartwychwstanie³
wypaczyłoby najgłębszy sens „wyznania wiary”, które w istocie swej jest gło-
szeniem zmartwychwstania Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego i pogrzebanego.⁴

Zmartwychwstanie jest ukazaniem synostwa Bożego Chrystusa, które-
go moc jest uzależniona od tego dzieła. W ten sposób Jezus objawia się jako
Syn Boży (por. Rz 1,3-4). Pozostaje jednak jeszcze Jego drugie przyjście,
które jest zadatkem zmartwychwstania dla tych, którzy w Nim umierają (por.
1 Tes 4,14; Dz 11,28; 1 Kor 15,18).⁵

Kenoza wcielenia Chrystusa trwała w Jego ziemskim życiu i zakończy-
ła się śmiercią w prawdzie: *Jezus Chrystus jest Panem* (Flp 2,11). Jezus nie
tylko *uniżył samego siebie* (Flp 2,8), lecz był posłusznym aż do śmierci na
krzyżu. Ze względu na swoje uniżenie, został On wywyższony w zmartwych-
wstaniu i zasiadaniu po prawicy Ojca.⁶

¹ Por. H. Schlier, *Die Zeit der Kirche*, w: *Besinnung und die Kirche*, Freiburg 1964, s. 268.

² Por. J. Giblet, *L'Alleanza di Dio con gli uomini*, w: *Grandi temi biblici*, pod red. J. Gibleta, Alba 1968, s. 33-37; E. Helewa, *Alleanza nuova nel Cristo Gesù*, RVS 29 (1975), s. 121-127; H. Langkammer, *Eschatologia św. Pawła*, w: *Biblia o przyszłości*, pod red. L. Stachowiaka, R. Rubinkiewiczza, Lublin 1987, s. 84, 90; A. Jankowski, *Biblijna teologia przymierza*, Katowice 1985, s. 74-79; A. Gonzalez, *Lamadrid Allenaza*, w: *Enciclopedia della Bibbia*, t. 1, Torino 1969, s. 331-332.

³ Por. R. Bultmann, *Exegetica. Aufsätze zur Erforschung des Neuen Testament*, Tübingen 1967, s. 445-469.

⁴ Por. O. Culmann, *La foi et le culte de l'Eglise primitive*, Neuchâtel 1963, s. 67-88; C. H. Dodd, *La predication apostolique et ses développements*, Paris 1964, s. 7-45; B. Rigaux, *Epîtres aux Thessalonicques*, Paris 1956, s. 392-398; W. G. Kümmel, *Die Theologie des Neuen Testament*, Göttingen 1969, s. 85-88.

⁵ Por. P. Stuhlmacher, *Erwägungen zum ontologischen Charakter der „kaine ktisis“ bei Paulus*, EvTh 27 (1967), s. 1-35; H. F. Richter, *Auferstehung und Wirklichkeit. Eine Untersuchung zu 1 Kor 15,1-11*, Berlin 1969 passim; J. Sider, *St. Paul's understanding of the nature and significance of the resurrection in 1 Corinthians XV,1-19*, NT 19 (1977), s. 124-141.

⁶ Por. H. Langkammer, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, Wrocław 1976, s. 142-148; H. Hiebert, *The Foundations of Paul's Ethics*, w: *Essays in Morality and Ethics. The Annual Publica-*

Chrystus był Bogiem w całym ziemskim życiu. Ujawnione to zostało przez śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie. Wtedy stało się oczywiste, że „Pan” to znaczy Bóg, a „Chrystus” znaczy Mesjasz (por. Dz 2,36). On jako wywyższony przez Ojca „Dawca Życia” daje życie. Ukrzyżowany jest źródłem zbawienia, a zmartwychwstanie ma być motywem ku przemianie życia.⁷

Już w Pierwszym Liście do Koryntian św. Paweł twierdzi, że nie ma sensu wiara, jeżeli Chrystus nie zmartwychwstał (por. 1 Kor 15,12-23).⁸ Bez tego nie byłoby zwycięstwa nad szatanem i grzechem. Odkupienie dokonane przez Chrystusa obejmuje tak mękę i śmierć na krzyżu, jak i zmartwychwstanie, wniebowstąpienie oraz zajęcie miejsca po prawicy Ojca.

Paschalne orędzie nie jest tylko wyrazem subiektywnej wiary, prywatnym rozeznanie, ale twierdzeniem, że Chrystus zmartwychwstał. Nowy Testament zawiera trzy zasadnicze aspekty dotyczące zmartwychwstania Chrystusa:

a) Tożsamość Jezusa ukrzyżowanego z Chrystusem zmartwychwstałym. Jezus z Nazaretu jest osobą historyczną, która umarła na krzyżu i którą Bóg wskrzesił z martwych w określonym miejscu i czasie. Jezus zmartwychwstały to Jezus ukrzyżowany (por. 1 Kor 15,3-4; Flp 2,8-9).⁹ Śmierć i zmartwychwstanie dotyczą tej samej osoby, wywyższonego Kyriosa (por. Flp 2,8-9.11). Zmartwychwstanie zajmuje centralne miejsce, m.in. jako wyznanie wiary, ale zawiera i inne prawdy, np. wcielenie, wniebowstąpienie. Chrystus w sobie ma „wszystko nappełnić” potęgą Króla i łaską Odkupiciela.¹⁰ Pierwotne wyznania wiary proklamowały zmartwychwstanie, wskazując na mesjańską funkcję Jezusa (por. Dz. 3,14-15). Wywyższony staje na czele wspólnoty wierzących. Świadczą o Nim tak słowa, jak i czyny. Mesjasz poprzez cierpienie wchodzi do chwały, która nie niweczy jego człowieczeństwa uwielbionego.

---

tion of the College Theology Society, ed. J. Gaffney, New York 1980, s. 49–55; J. Nagórny, *Trynitarny fundament życia moralnego w ujęciu św. Pawła*, RTK 29 (1982) z. 3, s. 49–55; J. Stępień, *Teologia świętego Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979, s. 110–118; A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, Kraków 1987, s. 97–98; K. Romaniuk, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1978, s. 147; H. Schlier, *Brief an die Epheser*, Düsseldorf 1957, s. 95–99.

⁷ Por. W. Kasper, *Gesetz und Evangelium*, SM, Bd. 2, kol. 371; E. Hamel, *Les dix paroles. Perspectives bibliques*, Bruxelles 1969, s. 130–131.

⁸ Por. J. Kremer, *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christi*, Stuttgart 1967, passim; F. Mussner, *Die Auferstehung Jesu*, München 1969, s. 145–147; H. Schlier, *La resurrezione di Gesu Cristo*, Brescia 1971, s. 46–48; A. Jankowski, *Duch Święty a zmartwychwstanie ciała*, CzST 1 (1973), s. 63–75; H.D. Wendland, *Etica del Nuovo Testamento*, Brescia 1975, s. 85–89.

⁹ Por. G. Dellling, *Die Bedeutung der Auferstehungsbotschaft für den Glauben an Jesus Christus*, Gutersloh 1967, s. 70; H. Schlier, *La resurrezione*, s. 34–48.

¹⁰ Por. H. Langkammer, *U podstaw chrystologii*, s. 142–147; H. Hiebert, *The Foundations*, s. 53–55; J. Nagórny, *Trynitarny fundament*, s. 47–56.

Głoszone nawrócenie i odpuszczenie grzechów zamyka ekonomię zbawienia Nowego Przymierza, która będzie realizowana po wszystkie czasy (por. Łk 24,26.39.46-47).

b) Ukrzyżowany Jezus żyje, został przez Boga wskrzeszony ze śmierci do życia nieśmiertelnego, całkowicie różnego od ludzkiego życia na ziemi. Św. Paweł przedstawia to przeobrażenie jako dokonane wszechmocą Bożą (por. Rz 4,17.24; 6,4; 8,11), jako przemianę osoby począwszy od ciała, a więc czynnika najmniej wartościowego w perspektywie wieczności. Chrześcijanie powinni uwierzyć Bogu, „który ożywia umarłych”. Chrzt zespala wierzących z Chrystusem umierającym i zmartwychwstałym przez włączenie do Ciała Mistycznego. Moralność chrześcijańska wynika z życia bardziej duchowego niż opartego na Prawie. Chrzt oznacza śmierć chrześcijanina dla grzechu, dzięki czemu zespala się on z Chrystusem. Tę samą jedność sprawia wspólne z Nim zmartwychwstanie (por. Rz 6,3-4).¹¹

Antyteza Adam – Chrystus została wprowadzona w perspektywie wiary w ciało zmartwychwstania. *Stał się [...] ostatni Adam duchem ożywiający* (1 Kor 15,45; por. Rdz 2,7), zwłaszcza mocą objawioną w zmartwychwstaniu (por. Flp 3,10; Rz 8,11-13; Flm 3,21). Ciało naturalne, zależne od zmysłów, są obrazem Adama pochodzącego z ziemi. Ciało zaś zmartwychwstałe obrazem uwielbionego ciała drugiego Adama (por. 1 Kor 15,45-49).¹²

Siłą posługi apostołowskiej jest wiara w Chrystusa zmartwychwstałego. Życie ziemskie ma przejściowy charakter, natomiast „dom” wskazuje na stałe zamieszkanie i oznacza wieczność przyszłego życia (por. 2 Kor 1,22). Udział w chwale Chrystusa będzie miał miejsce z tytułu synostwa adoptowanego.¹³

Cuda w początkach Kościoła dokonują się przez wiarę w Jezusa Chrystusa i dzięki Jego osobistej interwencji. On, który cierpiał, został ukrzyżowany

¹¹ Por. R. Schnackenburg, *Das Heilsgeschehen bei der Taufe nach dem Apostel Paulus*, München 1950, s. 110–116; K. Romaniuk, *List do Rzymian*, s. 144–146; H. Langkammer, *Etyka*, s. 128–130; E. Lohse, *Taufe und Rechtfertigung bei Paulus*, KD 11 (1965), s. 308–324; F. Neiryneck, „*Chrystus w nas*” i „*my w Chrystusie*”, *Conc* 5 (1969) z. 2, s. 312–321.

¹² Por. J. Sider, *St. Paul's understanding*, s. 124–141; P. Siber, *Mit Christus leben. Eine Studie zur paulinischen Auferstehungshoffnung*, Zurich 1971, passim; H. Langkammer, *Eschatologia*, s. 80–84; P. Bläser, „*Lebendigmachender Geist*”. *Ein Beitrag zur Frage nach den Quellen der paulinischen Theologie*, Gembloux 1959, passim; N. Q. Hamilton, *The Holy Spirit and Eschatology in Paul*, Edinburgh 1956, s. 11–19; H. D. Wendland, *Etica*, s. 142–145; E. Lohse, *Zur Analyse und Interpretation von Rom 8,1-17*, w: *The Law of the Spirit in Rom 7 and 8*, ed. L. De Lorenzi, Rome 1976, s. 137–140; P. Grelot, *Problemes de morale fondamentale. Une eclaireage biblique*, Paris 1982, s. 86–89.

¹³ Por. U. Borse, *Zur Todes- und Jenseitserwartung Pauli nach 2 Kor 5,1-10*, BuL 13 (1972), s. 129–138; B. Mariani, *Corpo-anima-spirito in San Paolo*, ED 14 (1961), s. 304–318; P. Grelot, *Świat, który ma przyjść*, Warszawa 1979, s. 68–74; A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 200–206.

i zmartwychwstał, jest źródłem zbawienia. Dzieła te także dokumentują Jego charakter mesjański, a zwłaszcza wywyższenie przez Ojca.

„Ciało zmysłowe”¹⁴ staje się „ciałem duchowym”, otrzymując życie chwalebne (por. 1 Kor 15,42-49)¹⁵. To pierwsze zgodnie z filozofią grecką oznacza życie zmysłowe. Ciało zaś zmartwychwstałe, duchowe, są obrazem uwielbionego ciała drugiego Adama. „Ciało zmysłowe” zostanie jakby rozebrane, spełniwszy swoją funkcję. W mocy Ducha (por. 2 Kor 1,22; Rz 8,18-30) ma zaistnieć nowe życie: pielgrzymka, „z daleka od Pana” (2 Kor 5,6), ale w mocach wiary. Jedność z Nim po śmierci jest nagrodą za życie ocenione przed „trybunałem Chrystusa” (por. 2 Kor 5,1-10).¹⁶

Zmartwychwstanie Chrystusa dokonało się mocą Ducha Świętego, stąd człowiek, w którym mieszka Duch Boży może oprzeć się złu i uniknąć śmierci. To usprawiedliwienie przyniosło synostwo Boże (por. J 1,12-13), którego istotnym czynnikiem jest Duch Święty, kierujący życiem wiernych. Chrześcijanie mają zaczątki przyszłej chwały, które napełniają chęcią ujrzenia zbawienia, pełnego daru w przyszłości.

Apostoł narodów postępuje się obrazami, wskazując na śmiertelne ciało jako punkt wyjścia oczekiwanej w Chrystusie przemiany. Ale kiedy mówi o jej punkcie końcowym jakim jest zmartwychwstanie, ogranicza się do stwierdzenia, że nowe istnienie obejmuje całą ludzką istotę w jej cielesności. Jednocześnie nie opisuje szczegółowo nieśmiertelnego życia.

Sięgając do starotestamentalnej, semickiej antropologii¹⁷, św. Paweł przedstawia zmartwychwstanie Chrystusa jako przekroczenie wypływających z natury człowieka słabości, a zwłaszcza śmiertelności poprzez udział w życiu Boga nieśmiertelnego. Tego zwycięsko doświadczył Człowiek-Jezus, a to jest jednocześnie także nadzieją każdego z Jego uczniów. *Otóż, jeżeli umarliśmy razem z Chrystusem, wierzymy, że z Nim również żyć będziemy, wiedząc, że Chrystus powstawszy z martwych już więcej nie umiera, śmierć nad Nim nie ma już władzy. Bo to, że umarł dla grzechu, umarł tylko raz, a że żyje, żyje dla Boga* (Rz 6,8-10). Ochrzczony staje się nowym stwo-

¹⁴ Por. J. Robinson, *Le Corps*, Lyon 1969, s. 45-53; E. Käsemann, *Leib und Leib Christi*, Tübingen 1933, s. 133-136; E. Schweizer, *Pneuma*, TWNT, Bd. 6, s. 417-419; tenże, *Soma*, TWNT, Bd. 7, s. 1057-1059; H. Conzelmann, *Der erste Brief an die Korinther*, Göttingen 1969, s. 334-336; A. Lietzmann, W. G. Kümmel, *An die Korinther I-II*, Göttingen 1968, s. 193-199; F. Mussner, *Die Auferstehung*, s. 106-117.

¹⁵ Por. H. Schlier, *Die Zeit*, s. 20-26.

¹⁶ Por. H. Langkammer, *Etyka*, s. 162-163; R. Schnackenburg, *L'esistenza cristiana*, s. 166-170; J. Nagórny, *Trynitarny fundament*, s. 50-54; K. H. Schelkle, *Der zweite Brief an die Korinther*, Leipzig 1964, s. 82-93; C. K. Barrett, *The Second Epistle to the Corinthians*, New York 1973, s. 151-159; A. Jankowski, *Duch Święty a zmartwychwstanie*, CzST 1 (1973), s. 63-75.

¹⁷ Por. J. Robinson, *Le Corps*, s. 27-30, 45-52; E. Käsemann, *Leib*, s. 1-23; E. Schweizer, *Soma*, s. 1043-1047, 1059-1064.

rzeniem dzięki chwale Ojca i to powinno rzutować na życie tych, którzy winni zerwać z grzechem.¹⁸

c) Przez zmartwychwstanie Chrystus został wyniesiony na prawicę Bożą, stał się „Panem” i „Zbawicielem”, tj. otrzymał panowanie nad ludźmi i światem (por. 1 Kor 8,6; 12,3; Rz 8,34; 10,9; 14,9; Flp 2,11; Ef 1,10). Jednorodzony Syn ma współdziałanie w stworzeniu świata. Jemu każdy zawdzięcza istnienie w „Chrystusie” (por. 1 Kor 8,6). Wyznanie Jego imienia, tj. Jego godności związane jest z mocą z wysoka.¹⁹ Chrystus nie wystąpi przeciwko wierzącym, bo umarł za nich i zmartwychwstał. Nie może skazać człowieka na śmierć ten, kto dla niego oddał życie i wstawia się za nimi u Boga. Wiara polega na tym, żeby wyznać suwerenność Chrystusa i Jego panowanie nad światem, czego wyrazem jest zmartwychwstanie. Skutkiem odkupienia jest władztwo Chrystusa, zwycięzcy śmierci.

Wiara w Chrystusa, Jego adoracja ma na celu chwałę Ojca. Uniżonemu aż do śmierci krzyżowej przysługuje cześć Boska w uwielbionym człowieczeństwie (por. Flp 2,11; Rz 15,7-9). Chodzi tu o zjednoczenie w Chrystusie i doprowadzenie do Niego jako Głowy. Tu także mieści się myśl o prymacie Chrystusa, który ma władzę odnowienia.²⁰

Zmartwychwstanie jest wywyższeniem Chrystusa, który zasiada po prawicy Ojca i uznaniem Jego bóstwa. Ukrzyżowany staje się źródłem zbawienia, a zaaprobowane przez Ojca dzieło zbawcze, ma zasięg uniwersalny, ale jego przyjęcie wymaga nawrócenia (por. Dz 5,30-31). Jezus Chrystus, współistotny Ojcu, cieszy się zażyłością z Bogiem i ostatecznie *zasiadł po prawicy Majestatu na wysokościach* (Hbr 1,3). Ta formuła chrystologiczna (por. Mt 26,64; Dz 2,33-36) oznacza Jego współrzędzenie światem. On to *w wierze przewodzi i ją wydoskonala*, a przez krzyż *zasiadł po prawicy tronu Boga* (Hbr 10,12; 12,2; por. Flp 2,6-8).²¹

Oreǳie chrześcijańskie przedstawia zmartwychwstanie Chrystusa jako przejście od życia śmiertelnego do nieśmiertelnego oraz od historii do metahi-

¹⁸ Por. R. Schnackenburg, *Das Heilsgeschehen*, s. 109–115; C. K. Barrett, *The Epistle to the Romans*, London 1971, s. 118–132; W. Thusing, *Per Christum in Deum*, Münster 1965, s. 70–73.

¹⁹ Por. I. Hermann, *Kyrios und Pneuma. Studien zur Christologie der paulinischen Hauptbriefe*, München 1961, s. 38–58; B. Schneider, *Dominus autem Spiritus est*, Roma 1951, passim; J. S. Vos, *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zur paulinischen Pneumatologie*, Essen 1973, s. 79–85.

²⁰ Por. P. Stuhlmacher, *Erwägungen*, s. 1–35; H. Schlier, *Brief an die Epheser*, s. 60–69, 95–98; D. Capone, *Teologia morale e storicita della persona*, w: *Fondamenti biblici della teologia morale. Atti della XXII Settimana Biblica*, Brescia 1973, s. 57–59; F. Targonski, *Morale biblica e teologia morale. Alcuni problemi concernanti l'applicabilita della morale biblica alla teologia morale di oggi*, Roma 1982, s. 84–87; W. Kasper, *Gesetz*, kol. 371; H. Langkammer, *U podstaw chrystologii*, s. 142–146; H. Hiebert, *The Foundations*, s. 53–56; R. Schnackenburg, *L'esistenza cristiana*, s. 166–170.

²¹ Por. H. Langkammer, *Problemy literackie i genetyczne w Hbr 1,1-4*, RTK 16 (1969) z. 1, s. 79–83; H. Muszyński, *Idea odnowy w Piśmie św.*, SP 5 (1974), s. 117–120; L. Goppelt, *Teologia del Nuovo Testamento*, vol. 1, Brescia 1982, s. 648–653.

storii. Nie powinien zatem dziwić brak świadectw opisujących zmartwychwstanie Chrystusa. Jego punkt dojścia wybiega poza przestrzeń i czas, choć także je obejmuje. Świadectwo apostołów jest wyrazem ich wiary: *Chrystus umarł [...] zmartwychwstał [...] i ukazał się* (1 Kor 15,3-7). To wystarczało jako formuła wyznania wiary i katechezy (por. Dz 2,23-36; 13,33-37; Rz 6,1-11). Chrystofanie potwierdzają wiarygodność Jego zmartwychwstania. One są dla Szawła źródłem apostołatu oraz dowodem, że Jezus jest Mesjaszem. Ostatecznie można stwierdzić zgodnie: *Pan rzeczywiście zmartwychwstał* (Łk 24,34).

2

Od początku wiara Kościoła nie ograniczała się do stwierdzenia zmartwychwstania Chrystusa. Już tytuł „Kyrios”, jako imię własne, przyznaje Chrystusowi zmartwychwstałemu wszystkie boskie atrybuty. Wczesne hymny chrześcijańskiej wspólnoty, obok innych, akcentują wyraźnie bóstwo Chrystusa (por. Rz 1,3; Flp 2,5-9; J 1,1-14; Hbr 1,2-4).²²

Zmartwychwstanie Jezusa nie było zapoczątkowaniem Jego Boskiej egzystencji ani objawieniem Bóstwa; było manifestacją mocy Syna Bożego. Jest więc ono aktem, dzięki któremu Bóg przyobleka Jezusa w tę samą potęgę. Chrystus jest Bogiem, który przyjął naturę ludzką i podjął śmierć krzyżową²³. Słowo Ojca zawiera pełnię życia, jest życiem i jego źródłem (por. J 11,25; 14,6; 1 J 1,1). Przez przyjęcie ludzkiej natury Słowo to zamieszkało wśród ludzi, pozostając Bogiem. Obydwie natury zjednoczyły się przez unię hipostatyczną w boskiej Osobie Słowa. Syn jako współistotny

²² Por. O. Kuss, *Der Römerbrief*, Regensburg 1957, s. 4-5, 12-15; O. Michel, *Der Brief an die Römer*, Göttingen 1963, s. 38-39; E. Schweizer, *Röm 1,3-4 und der Gegensatz von Fleisch und Geist vor und bei Paulus*, EvTh 15 (1955), s. 563-571; G. Ruggeri, *Il Figlio di Dio davidico*, Roma 1968, s. 86-126; J. Gnilka, *Der Philipperbrief*, Freiburg 1968, s. 111-147; R. P. Martin, *Carmen Christi*, Cambridge 1967, s. 200-207; H. Schlier, *Die Zeit*, s. 274-287; A. Feuillet, *Le prologue du quatrieme Evangile*, Bruges 1968, s. 180-204; J. T. Sanders, *The New Testament christological Hymns*, Cambridge 1971, s. 29-74, 92-94; O. Michel, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen 1960, s. 35-42; A. Vanhoye, *Situation du Christ, Epître aux Hebreux*, Paris 1969, s. 51-80; R. Schnackenburg, *Cristologia del Nuevo Testamento*, w: *Mysterium Salutis*, t. I/III, Brescia 1971, s. 392-408; tenże, *Das Johannesevangelium*, Freiburg 1965, s. 200-207.

²³ Por. B. Haring, *Liberi e fedeli. Teologia morale per preti e laici*, vol. 1, Roma 1979, s. 111; J. Chmiel, *Biblijne pojęcie agape jako model etyczny*, RBL 30 (1977), s. 181-189; T. Goffi, *Vita virtuosa secondo lo Spirito*, w: *Corso di morale. Vita nuova in Cristo (Morale fondamentale e generale)*, vol. 1, dir. T. Goffi, G. Piana, Brescia 1983, s. 574-576; A. Nossol, *Teologia człowieka w rozwoju. Zarys antropologii teologicznej – na marginesie Gaudium et spes*, AK 74 (1970), s. 165-174; W. Hryniewicz, *Człowiek – istota otwarta na uczestnictwo w Bogu*, w: *Powołanie człowieka. Być człowiekiem*, t. 3, pod red. T. Bielskiego, Poznań 1974, s. 235-248.

Ojcu jest dziedzicem dóbr Bożych i przyczyną tego, co stworzone (por. Hbr 1,2-4; Flp 2,9-11; Kol 1,15).²⁴

Chrześcijańska wiara musiała brać pod uwagę Nowy Testament, bez którego nie dałoby się zrozumieć zmartwychwstania. W tej wizji na czoło wysuwa się schemat wstępujący, jakim jest uwielbienie Jezusa i zasiadanie po prawicy Ojca. Jednocześnie istnieje także schemat zstępujący, tj. wcielenie Syna Bożego. Eschatologiczny sens misterium Chrystusa, od chwili Jego wcielenia – aż po zmartwychwstanie nabiera nowej perspektywy.

Teologia św. Pawła, List do Hebrajczyków, pisma św. Łukasza oraz czwarta Ewangelia ukazują obecność Chrystusa w historii, zapoczątkowującej niebiańską przyszłość. Według św. Pawła przyjsie Syna na świat spełnia się *gdy [...] nadeszła pełnia czasu* (Ga 4,4), a to oznacza wtargnięciem do niego „wieku przyszłego” (por. Hbr 9,26; Ef 1,9-10). We wcieleniu Syn Boży przyjmuje egzystencję podległą śmierci; *będąc bogaty, dla was stał się ubogim, aby was ubóstwem swoim ubogacił* (2 Kor 8,9).

Chrystus, jedyny Pośrednik między Bogiem a człowiekiem, który wprowadza harmonię między Ojca a ludzi, objawia zbawczą wolę Boga.

Śmierć Chrystusa na krzyżu, poprzedzona drogą krzyżową, przyjęta z posłuszeństwa, z miłości do Ojca i ludzi²⁵, stanowi ważny punkt w Jego „stawaniu się człowiekiem”. Chrystus w posłuszeństwie wobec Ojca podjął śmierć krzyżową. Taka ofiara złożona za grzechy zasługuje na uwielbienie Boga (por. Ga 1,4). Chrześcijanin żyje w dwóch eonach jednocześnie, ale kieruje nim nie „ja”, lecz wiara w Syna Bożego. Podstawą tej wiary jest odkupienie przez Syna Bożego, dokonane z miłości (por. Ga 2,20).

Miłość Chrystusa objawia się w tym, iż wydał On siebie na krzyżu. Umarł jako przedstawiciel ludzi i w ten sposób wykonał na sobie wyrok śmierci, który ciążył jako konsekwencja Starego Prawa. To znak solidarności Pana, a z innej strony zamiana ludzkiej niemożności kochania na miłość Chrystusa. Jego śmierć osiąga wszystkich ludzi, mimo że nie wszyscy chcą sobie przyswoić jej skutki (por. 2 Kor 5,14).²⁶

Śmierć na krzyżu to solidarność Chrystusa ze śmiertelnym życiem.²⁷ On jest „przekleństwem” i zadośćuczynieniem przez solidarność z ludzkością. Jak

²⁴ Por. J. Szłaga, *Paruzja – zawód czy nadzieja pierwotnego Kościoła?*, w: *Studio lectionem facere*, pod red. S. Łacha, J. Szłagi, Lublin 1980, s. 187–189; T. Rakoczy, *Rzeczywistość eschatologiczna w Liście do Hebrajczyków*, ACr 1 (1969), s. 150–176.

²⁵ Por. V. Taylor, *The Atonement in New Testament Teaching*, London 1954, s. 46–56; K. Romanuk, *L'amour du Pere et du Fils dans la soteriologie de St. Paul*, Roma 1961, s. 54–73.

²⁶ Por. K. Prumm, *Diakonia Pneumatos. Der zweite Korintherbrief als Zugang zur apostolischen Botschaft. Auslegung und Theologie. I. Theologische Auslegung des zweiten Korintherbriefes*, Rom 1967, s. 320–325; R. Schnackenburg, *Das Heilsgeschehen*, s. 110–113; B. Häring, *Liberi e fedeli*, vol. 1, s. 159–161; H. Hiebert, *The Foundations*, s. 54.

²⁷ Por. A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 98–99, 244–247.

Chrystus zstępując do ludzi stał się „grzechem”, tak i oni przez powiązania z Nim zostali poddani Jego sprawiedliwości. On jednakże przez zapewnienie sprawiedliwości nie utracił swej niewinności (por. 2 Kor 5,21; Dz 20,28; Rz 3,21-31).

Pawłowy hymn o kenozie Boga-Człowieka (por. Flp 2,5-11) przedstawia Jego tajemnicę jako jedność tego samego wydarzenia zainaugurowanego we wcieleniu, tj. przyjęciu śmiertelnego ciała, osiągającego szczyt na krzyżu i pełnię w uwielbieniu. Chrześcijański etos ma uzasadnienie w Logosie, aby stać się *na wzór Syna Bożego* (Rz 8,29) i wyznać, że *Jesus Chrystus jest Panem* (Flp 2,11).²⁸

Podjętą z miłości śmiercią Chrystus przechodzi do życia w łonie Trójcy Świętej, a Jego „stawanie się” zostaje uwieńczone ponadczasowym życiem. W ciele podległym śmierci, a chwalebny po zmartwychwstaniu, jest On źródłem działania Bożego.

W Liście do Hebrajczyków widać pogłębienie refleksji nad boskością i człowieczeństwem Chrystusa (por. Hbr 1,1-3; 4,14; 5,7-9; 6,6; 7,3; 10,9)²⁹. Syn Boży to dziedzic dóbr Bożych i przyczyna stworzenia. Skutkiem ofiary Chrystusa jest oczyszczenie, ekspiacja, odpuszczenie grzechów, odkupienie wieczne i uświęcenie.

We wcieleniu Syn Boży staje się człowiekiem podobnym z wyjątkiem grzechu (por. Hbr 2,18; 4,15; 7,26; 9,14). Wspólnota z ludźmi dopuszczona przez Ojca, pozwala Zbawicielowi doświadczyć trudów ziemi. Przez wcielenie Syn Boży uczestniczy w ludzkim istnieniu, by przez śmierć zwyciężyć ją w sobie i w człowieku: wcielenie, akt solidarności Syna Bożego z ludzkością.³⁰ Cierpienie nie tylko „udoskonało” Go w posłannictwie (nie idzie tu jednak o przymiot moralny), lecz i wierzących w Niego. Jezus *z łaski Bożej za wszystkich zaznał śmierci* (Hbr 2,9). Jego wywyższenie przez Ojca i danie Mu „imienia” (por. Hbr 2,12), nastąpiło w wyniku *śmierci krzyżowej* (por. Flp 2,6-11). Jego udział w życiu człowieka nie tylko ma miejsce w niesprawiedliwej śmierci, ale także w doświadczeniu pokusy, bólu i cierpienia.³¹

W posłuszeństwie Ojcu Jezus Chrystus stał się Pośrednikiem.³² W ten sposób „wydoskonała” ludzką naturę i przez zbawienie otrzymał życie uwiel-

²⁸ Por. R. Schnackenburg, *Der Mensch vor Gott – zum Menschenbild der Bibel*, w: *Aufsätze und Studien zum Neuen Testament*, Leipzig 1973, s. 20.

²⁹ Por. V. Taylor, *La personne du Christ dans le Nouveau Testament*, Paris 1969, s. 99–100.

³⁰ Por. A. Vanhoye, *Situation du Christ*, s. 193; E. Käsemann, *Das wandernde Gottesvolk*, Göttingen 1957, s. 91; C. Spicq, *L'Épître aux Hébreux*, Paris 1952, s. 41–49; E. Grässer, *Der Glaube im Hebräerbrief*, Marburg 1965, s. 209; O. Michel, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen 1960, s. 74–92; J. Moffat, *Epistle to the Hebrews*, Edinburgh 1957, s. 31–41.

³¹ Por. J. Kudasiewicz, *Historia i teologia przymierza*, w: *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki*, t. 1, pod red. S. Łacha, M. Filipiaka, Lublin 1975, s. 156–157; C. Spicq, *La théologie*, s. 21–28.

³² Por. E. Grässer, *Der Glaube*, s. 209.

bione.³³ Jego ofiara jest obecnością bóstwa, które triumfuje nad śmiercią i wywołuje skutki w zespolonych z Nim (por. 2 Kor 3,17-18; 1 Kor 15,45). Ofiara ta została złożona dobrowolnie, a ciało jest narzędziem zbawczym (por. Rz 7,4) i miejscem zniszczenia grzechu (por. Kol 1,22; Ef 2,16).³⁴

Łukasz i Paweł oraz autor Listu do Hebrajczyków widzą w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa spełniony akt Boży (por. Łk 24,7.25-32.44-49; Dz 2,23-35; 4,12; 5,31; 10,40-43; 13,23-24; 15,11; 17,31; 26,18.22-23). W dziele paschalnym wypełnił On posłannictwo Boże, które wymaga wiary, zwłaszcza w Eucharystię. Zmartwychwstanie było m.in. zaaprobowaniem przez Ojca dzieła Syna; Ojciec Go nigdy nie opuścił. Jako potomek Dawida, wypełnił Boże obietnice.³⁵ Życie Jezusa na ziemi jest rozumiane jako dopełnienie zbawienia (por. Łk 4,21; 7,21-23; 10,23; 13,18-21; 16,16; 17,20-21; Dz 10,36-43; 13,23-33) oraz prorocत्व (por. Iz 24,25.45-46). On jest wywyższonym Panem przez cierpienie i krzyż.

W Jezusie nadeszło Królestwo Boże. Jego działaniu towarzyszy „palec Boży”, „Duch Boży” (por. Mt 12,28), oznaczający wszechmoc Boga. Boża moc działająca przez Jezusa to znak, iż zbliża się Królestwo Niebieskie. Ostatecznie Jezus staje jako wybawiciel w królestwie nie z tego świata.³⁶

Wyrażenia Łukaszowe: „teraz” i „dzisiaj” wskazują, że oczekiwane zbawienie już jest obecne w osobie Chrystusa (por. m.in. Łk 2,11.29; 4,21), który ma Ducha Bożego jako Pan i Syn Boży.³⁷ Jako potomek Dawida ma królewskie prawa, jako Zbawiciel wybawia od grzechu, a jako Mesjasz zapewnia uczestnictwo w łasce i życiu.

Nie ma zasadniczej różnicy między tytułami „Chrystus”, „Pan” i „Syn Boży”, którymi Łukasz obdarza Jezusa z Nazaretu.³⁸ Patrzy on na Jego

³³ Por. J. Jeremias, *Hebräer 10,20*: „tout'estin. tes sarkos autou”, ZNW 62 (1971), s. 130-132; O. Hofius, *Der Vorhang vor dem Thron Gottes*, Tübingen 1972, s. 81-83.

³⁴ Por. P. Bläser, „*Lebendigmachender Geist*”, passim; I. Hermann, *Kyrios und Pneuma*, s. 38-58; J. S. Vos, *Traditionsgeschichtliche*, s. 79-85.

³⁵ Por. R. Guardini, *Die letzten Dinge*, Würzburg 1940, s. 18-20; J. Dupont, *Etudes sur les Actes des Apotres*, Paris 1967, s. 454-456; R. Schnackenburg, *L'esistenza cristiana*, s. 39-42; K. H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu. Etos*, t. 3, Kraków 1984, s. 61; A. Hulsbosch, *La conversione nella Bibbia*, Bari 1970, s. 75-100.

³⁶ Por. P. Hünermann, *Reich Gottes*, SM 4, kol. 137-141; S. Bastianel, *L. Di Pinto. Per una fondazione biblica dell'etica*, w: *Corso di morale*, vol. 1, s. 139-140; C. Larcher, *L'actualite chretienne de l'Ancien testament d'après le Nouveau Testament*, Paris 1962, s. 30-32; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1979, s. 48; J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, s. 99-107.

³⁷ Por. H. Conzelmann, *Die Mitte der Zeit*, Tübingen 1962, s. 80, 124, 158-159; G. Voss, *Die Christologie der lukanischen Schriften in Grundzügen*, Paris 1965, s. 24-25; R. Schnackenburg, *Gottes Herrschaft und Reich*, Freiburg 1962, s. 107; H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, Freiburg 1969, s. 112-225.

³⁸ Por. H. Conzelmann, *Die Mitte*, s. 164; G. Voss, *Die Christologie*, s. 45-60, 85-93.

przyjście na świat tak, jak na Jego zmartwychwstanie, tj. jak na dzieło mocy Bożej (por. Łk 1,35). To właśnie za sprawą Boga w Synu „rozpoczyna się eschatologiczna era ludzkości”.³⁹ Jego ukazanie się niesie z sobą dar Ducha Świętego, zainauguowanie przymierza radości (por. Łk 1,14.41.67; 2,25-27.36-38).⁴⁰

Teologia Janowa jest nieco odmienna. Wyróżnia się ona wizją jedności i charakteru eschatologicznego misterium Jezusa. Jego bóstwo jako wcielonego Słowa oraz zmartwychwstanie nadają Jego istnieniu na ziemi sens ostateczny (por. J 1,1-2.18; 3,16; 5,18-30; 8,36.58; 9,35; 11,27; 14,13; 17,2; 20,28.31; 1 J 1,1-4; 3,8; 4,9-10.14-15; 5,5.9.12.20). Słowo, które było u Boga jest powiązane z Nim i w pełni objawiło Ojca. Motywem działania Bożego w Chrystusie jest Jego miłość, która udziela wierzącym życia wiecznego. Jeżeli Ojciec przekazał Synowi udzielanie życia, to także sądzenie. Jednak tylko wiara pozwala widzieć w Nim proroka wyposażonego w szczególną moc. Wyznanie mesjańsko-chrystopologiczne obejmuje tytuł „Mesjasza” (por. J 1,14), godność Syna Bożego i „Tego, który miał przyjść na świat” (por. J 6,14; Mt 11,3; Łk 7,19).⁴¹ Słowo wcielone otrzymało od Ojca władzę nad każdym „ciałem”, ku udzielaniu życia i sądu. Kiedy „godzina” już się rozpoczęła, Jezus daje uczniom głębszy wgląd w naturę tego życia, które już posiadają, a którego ukoronowanie nastąpi w eschatologii. Lecz sprawowanie przez Niego pełni władzy zależy od wejścia do chwały niebieskiej. Dopiero wtedy Jezus wolny będzie od wszelkich ograniczeń.⁴²

Jan akcentuje wcielenie jako ukazanie się Boga w Jego Synu. Mimo to nie jest On siłą magiczną, która uwalniałaby człowieka od czujności. W miłości Bóg uprzedza człowieka i jest źródłem miłości bliźniego. Nie ludzkość dała początek miłości, lecz On, który w Chrystusie dał siebie

³⁹ Por. W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*, Berlin 1961, s. 83; H. Conzelmann, *Grundriss der Theologie des Neuen Testament*, München 1967, s. 149.

⁴⁰ Por. F. Gryglewicz, *Duch Święty w ujęciu św. Łukasza*, w: *Duch Święty – Duch Boży*, pod red. L. Stachowiaka, R. Rubinkiewicza, Lublin 1985, s. 76–79; tenże, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1974, s. 374–380.

⁴¹ Por. A. Feuillet, *Le prologue*, s. 114–126; S. Mędała, *Natura i przeznaczenie świata według Ewangelii św. Jana*, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, pod red. F. Gryglewicza, Lublin 1976, s. 210–213; E. Malatesta, *Inferiority and Covenant. A Study of „einai en” and „menein en”*. In the First Letter of Saint John, Rome 1978, s. 306–308; J. Jeremias, *Słowo objawiające. Forma literacka Prologu Janowego*, w: *Biblia dzisiaj*, pod red. J. Kudasiewicza, Kraków 1969, s. 311; G. A. F. Knight, *Law and Grace. Must a Christian Keep the Law of Moses?*, London 1962, s. 61–64; H. Ordon, *Eschatologia czwartej Ewangelii*, w: *Biblia o przyszłości*, pod red. L. Stachowiaka, R. Rubinkiewicza, Lublin 1987, s. 130–139; A. Jankowski, *Dynamika wiary według Czwartej Ewangelii*, SSHT 8 (1975), s. 37–39.

⁴² Por. J. Blank, *Krisis*, s. 92–95, 131–133; K. Romaniuk, „*Ja jestem zmartwychwstaniem*” (J 11,25), *Conc* 6 (1970) z. 2, s. 231; R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium*, s. 536–538; R. Bultmann, *Theologie des Neuen Testament*, Tübingen 1977, s. 388–392; B. Vawter, *Johannine Theology*, w: *The Jerome Biblical Commentary*, ed. R. E. Brown, New York 1968, s. 838–839.

w darze. Miłość łączy się ściśle z wiarą w synostwo Boże Jezusa: Bóg posłał Syna jako Zbawiciela.⁴³

Wraz z wejściem Chrystusa do historii, weszło w nią Słowo Boże i zamieszkało wśród nas (J 1,14). Syn Boży stał się podobny ludziom wraz ze śmiercią, którą przyjął z miłości do Boga i ludzi. Bóg przez Syna, jako Słowo, przyjmuje ciało – wykładnik ziemskiego pochodzenia, staje się mieszkaniem Słowa. Bóg w swoim Synu przełamał nieskończoną przestrzeń między sobą a człowiekiem i światem.⁴⁴

Pascha Jezusa z Nazaretu integruje „godzinę” Jego ziemskiego życia.⁴⁵ Śmierć przyniesie życie, z którego będą czerpać wierzący. Jednak ona nie wyczerpuje tej „godziny”: chodzi o przejście Jezusa z sądu świata do chwały Ojca. Chodzi nie o miłość Jezusa ku światu, gdzie panuje „zły”, ale ku „swoim”, którym przyniósł życie wieczne (por. J 13,1).⁴⁶

Janowa Ewangelia przedstawia zmartwychwstanie Jezusa jako dzieło Boga (por. J 12,27-28; 17,1-5), ale i Chrystusa (por. J 10,17-18; 2,19-22). On przyjmuje śmierć, którą wypełnił plany Boże, a uwielbiony będzie przez zmartwychwstanie i zesłanie Ducha Świętego, które będą objawieniem „godziny” Syna. Droga do Ojca prowadzi poprzez Syna wyniesionego ponad stworzenia.⁴⁷

Paradoks ten należy do Janowej teologii: *Podobnie jak Ojciec ma życie w sobie, tak również dał Synowi życie w sobie samym* (J 5,26). Co zatem czyni Chrystus, to samo czyni Bóg zjednoczony z Nim. On działa w jedności z Ojcem: uzasadnienie czynów czerpie z tego, że jest w Ojcu, a Ojciec w Nim

⁴³ Por. G. Johnston, *The Spirit Paraclét in the Gospel of John*, Cambridge 1970, s. 80–126; F. Gryglewicz, *Chleb, wino i Eucharystia w symbolice Nowego Testamentu*, Poznań 1968, s. 118–124; E. Malatesta, *Interiority*, s. 24–27; H. Langkammer, *Etyka*, s. 218–220; A. Feuillet, *Le mystère de l'amour divin dans la théologie johannique*, Paris 1972, s. 244–246; H. Halter, *Taufe und Ethos. Paulinische Kriterium für das proprium christlicher Moral*, Freiburg im Br. 1977, s. 429–433.

⁴⁴ Por. RH 18; E. Malatesta, *Interiority*, s. 306–308, 322–325; A. Feuillet, *Le mystère de l'amour*, s. 30–31, 41–69; A. Humbert, *L'observance des commandements dans les écrits johanniques (Evangile et Première Épître)*, SMor 1 (1963), s. 190–191; G. Reim, *Studien zum alttestamentlichen Hintergrund des Johannes-Evangeliums*, Cambridge 1974, s. 110–154.

⁴⁵ Por. J. Blank, *Untersuchungen zur Johannischen Christologie und Eschatologie*, Freiburg 1964, s. 75–85, 139; W. Thusing, *Die Erhöhung und Verherrlichung Christi im Johannesevangelium*, Münster 1959, s. 31–40, 88–100; R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium*, s. 243; M. E. Boismard, *Le Prologue de St. Jean*, Paris 1953, s. 67.

⁴⁶ Por. A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 178–179; B. Vawter, *The Gospel according to John*, w: *The Jerome Biblical Commentary*, ed. R. E. Brown, New York 1968, s. 418–419; S. Schulz, *Die Stunde der Botschaft. Einführung in die Theologie der vier Evangelisten*, Berlin 1969, s. 353; H. Langkammer, *Jn 2,4 w świetle najnowszej egzegezy*, RBL 15 (1962), s. 82–91; I. Hermann, *Der gute Hirt – Bild und Wirklichkeit. Eine Homilie zu Jo 10,11-16*, BuL 4 (1963) s. 70–74.

⁴⁷ Por. X. Léon-Dufour, *Pere, fais-moi passer sain et sauf à travers cette heure (J 12,27)*, w: *Neues Testament und Geschichte. Festschrift für O. Cullmann*, Zürich 1972, s. 157–165; J. Szlaga, *Nowość przymierza*, s. 122–129; R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium*, s. 537; R. Bultmann, *Theologie*, s. 390; B. Vawter, *Johannine Theologie*, s. 838–839; P. Joüon, *Le verbe angello dans saint Jean*, RSR 28 (1938), s. 234–236.

(por. J 14,11). Równość tłumaczy Jezus identycznością działania (por. J 5,19-20). Bycie współistotnym Ojca i Syna sprawia, że nauczanie Jezusa pochodzi od Ojca. Toteż Jego słowa i czyny są Ojca.⁴⁸ Oto tajemnica życia Chrystusa z Ojcem, którego objawił On dzięki temu, że był na Jego łonie i jest Jego Synem. Nieznajomość Jezusa jest nieznajomością Boga, który Go posłał (por. J 16,21). Jezus zna Boga, bo od Niego pochodzi. Jedność uczniów ma być dowodem boskiego posłannictwa Jezusa (por. J 1,13).⁴⁹

Objawiona w Chrystusie „chwała” Ojca w pełni nastąpi w zmartwychwstaniu.⁵⁰ Wraz z Jego śmiercią łaska staje się dostępna w życiu wierzących, a dla tych, którzy odrzucili wołanie Boga w Synu, stanie się ona źródłem śmierci. Syn Człowieczy doznaje chwały w Ojcu wraz z rozpoczęciem „godziny”. Chwała Boża płynąca z działalności ziemskiej Jezusa oraz z krzyża i zmartwychwstania stanowią jedno „teraz”, niepodzielne na etapy (por. J 13,31-32).

Wcielenie Syna Bożego realizuje się w pielgrzymowaniu aż do zmartwychwstania.⁵¹ Czwarta Ewangelia wskazuje na jedność przyjścia Syna Bożego na świat aż do Jego śmierci i zmartwychwstania. Zatem idzie tu o posłannictwo Słowa, a nie o odwieczne pochodzenie od Boga, który w Chrystusie dał najwyższy dowód miłości: Chrystus jest pełnią łaski i objawienia Bożego (por. J 1,18).⁵²

3

Mimo różnic chrystologie św. Pawła, Listu do Hebrajczyków, św. Łukasza i św. Jana ukazują Chrystusa jako wcielonego Syna Bożego, który w swej cielesności trwał aż do zmartwychwstania. Wcielenie, śmierć i zmartwychwstanie Syna Bożego – to trzy momenty tego samego wydarzenia zbaw-

⁴⁸ Por. J. Blank, *Krisis*, s. 93, 132; K. Romaniuk, „*Ja jestem...*”, s. 231; B. Vawter, *Johannine Theology*, s. 838–839; tenże, *The Gospel*, s. 418–419; E. Malatesta, *The Spirit Paraclete in the Fourth Gospel*, Bb 54 (1973), s. 539–550; R. E. Brown, *The Paraclete in the Fourth Gospel*, NTS 13 (1966/67), s. 113–132; A. M. Kothgaser, *Die Lehr-, Erinnerungs-, Bezeugungs- und Einführungsfunktion des johanneischen Geist-Parakleten gegenüber der Christus-Offenbarung*, Sal 33 (1971), s. 570–575.

⁴⁹ Por. R. Bultmann, *Theologie*, s. 390; H. Langkammer, *U podstaw chrystologii*, s. 55–57; J. M. Casabo Suque, *Teologia moral en San Juan*, Madrid 1970, s. 328–340; A. Feuillet, *Le mystere de l'amour*, s. 108; M.-E. Boismard, *La connaissance de Dieu dans l'Alliance Nouvelle d'après la première lettre de Saint Jean*, RB 56 (1949), s. 376–378, 388–390; E. Malatesta, *Interiority*, s. 192–211, 289–290.

⁵⁰ Por. R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium*, s. 340; C. K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, London 1962, s. 159.

⁵¹ Por. R. Schnackenburg, *Neutestamentliche Theologie*, München 1963, s. 116.

⁵² Por. H. Ordon, *Eschatologia*, s. 137–138; R. E. Brown, *The Paraclete*, s. 113–132; S. Mędała, *Natura*, s. 212–213; H. Langkammer, *U podstaw chrystologii*, s. 55–57; M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Jean*, Paris 1927, s. 424–428; V. P. Furnish, *The Love Command in the New Testament*, London 1972, s. 91–95; S. Cipriani, „*Dio e l'amore*”. *La dottrina della carita in San Giovanni*, SC 94 (1966), s. 214–231.

czego. Wydaje się, iż nie można ich inaczej interpretować jak tylko w powiązaniu w całej egzystencji Chrystusa.

Na wcielenie Chrystusa należy patrzeć w perspektywie Jego śmierci i zmartwychwstania. Poprawnie rozumiana chrystologia nie może być inkarnacyjno-natalistyczna ani jednostronnie eschatologiczna.⁵³ Obie te teorie dalekie są od prawdy o wcieleniu i zmartwychwstaniu Syna Bożego, kiedy to zamieszkała w Jego człowieczeństwie *cała Pełnia: Bóstwo na sposób ciała* (Kol 2,9; por. Rz 1,4; Ap 5,12).

W Chrystusie mieszka cała pełnia działania Bożego, ale *na sposób ciała* (Kol 2,9), które jest źródłem działania Bożego. W Nim – Człowieku zamyka się pełnia bytu, tzn. organiczna jedność. Jego zmartwychwstanie rozchodzi się na kosmos za pośrednictwem Ciała eklezjalnego. W Chrystusie mieszka doskonała natura Boża i z tej racji przewyższa On świat i napenia go łaskami.⁵⁴ Moc Syna Bożego ukazuje się w Jego zmartwychwstaniu, które nie było zapoczątkowaniem Jego Boskiej egzystencji, lecz manifestacją Syna Bożego.

Nowe Przymierze wskazuje dwa sposoby bytowania Chrystusa, które są uzależnione od narodzenia się z rodu Dawida oraz od zmartwychwstania. Pierwszy fakt rzutuje na podleganie prawom egzystencji. Drugi natomiast ukazuje moc Ducha Bożego w Chrystusie. Oznacza to intronizację Chrystusa, poprzez którego Bóg daje Mu swoją moc.⁵⁵

Dawna chrystologia we wcieleniu widziała urzeczywistnienie tajemnicy Chrystusa jako Emmanuela, Boga z nami (por. Iz 7,14; 8,8; Mt 1,23).⁵⁶ Zmartwychwstanie natomiast sprowadzano do objawienia się prawdy wcielenia. Taka koncepcja kryła jednak niebezpieczeństwo doketyzmu; zapominano, że Chrystus jest Synem Bożym także w swym człowieczeństwie, które w zmartwychwstaniu zostało ubóstwione.⁵⁷

⁵³ Por. J. Moltmann, *Religione. Rivoluzione e Futuro*, Brescia 1971, s. 173–174.

⁵⁴ „Przez czyny, cuda i słowo zostało objawione, że w Nim [...] mieszka cała Pełnia: Bóstwo na sposób ciała (Kol 2,9). Człowieczeństwo Jezusa ukazuje się w ten sposób jako «sakrament», to znaczy znak i narzędzie Jego Bóstwa i zbawienia, które przynosi. To, co było widzialne w Jego ziemskim życiu, prowadzi do niewidzialnego misterium Jego synostwa Bożego i jego odkupieńczego posłania” (KKK 515). Por. KKK 484.

⁵⁵ *Jesus zostaje ostatecznie objawiony jako ustanowiony według Ducha Świętości przez powołanie z martwych pełnym mocy Synem Bożym* (Rz 1,3-4). Św. Paweł podkreśla ukazanie się mocy Bożej przez dzieło Ducha, który ożywił martwe człowieczeństwo Jezusa i powołał go do chwalebego stanu Pana” (KKK 648). Por. A. Jankowski, *Duch Święty*, s. 63-75; H. Langkammer, *Eschatologia*, s. 80–82.

⁵⁶ Por. B. Gherardini, *La Chiesa. Arca dell'Alleanza. la sua genesi, il suo paradosso, i suoi poteri. il suo servizio*, Roma 1979, s. 54–61; J. Homerski, *Ewangelia*, s. 59; A. Vanhoye, *La nuova alleanza nel Nuovo Testamento*, Roma 1984, s. 59–61; A. Jankowski, *Biblijna teologia*, s. 146–149; H. Frankemölle, *Jahwebund und Kirche Christi. Studien zur Form- und Traditions-geschichte des „Evangeliums“ nach Matthaus*, Münster 1974 s. 7–21; J. Kudasiewicz, *Lud Boży*, AK 68 (1965), s. 276–289.

⁵⁷ Por. U. B. Müller, *Die Geschichte der Christologie in der johanneischen Gemeinde*, Stuttgart 1975, s. 59–65; W. P. Loewe, *Jesus Christ*, w: *The New Dictionary of Theology*, ed. J. A. Komonchak, Collegeville 1987, s. 533–538; W. Łydko, *Dokeci*, EK 4, kol. 30–32.

Od wcielenia aż do zmartwychwstania Chrystus jest wydarzeniem eschatologicznym, bo jest w Nim dążenie do przyszłości w Bogu. Jego ukazanie się na ziemi jest czymś nowym, bo dziełem Bożym. Oto za sprawą Boga i dzięki Jego mocy urzeczywistnia się Boży zamiar, tj. poczęcie Syna Bożego, nowa historia ludzi i świata.

W Chrystusie nadchodzi królestwo Boże, chociaż Jego „godzina” jeszcze nie nadeszła. Posłanie Syna Bożego jest wejściem w „wiek przyszły”. Dopiero paruzja zapoczątkuje eon eschatologiczny w ścisłym znaczeniu. Ześlany Syn Boży istnieje więc w swej preegzystencji. Zatem *pełnia czasu* (Ga 4,4) to ukazanie się planu Bożego (por. Mk 1,15).⁵⁸

Objawienie się wszechmocy Boga; „palec Boży”, „Duch Boży” jakby fizycznie wskazuje na znak królestwa niebieskiego. Szatan odchodzi pokonany przez Tego, który wybawia ludzkość z więzów grzechu. Jednak królestwo, o którym mówi Jezus, nie jest z tego świata, nie oznacza materialnej potęgi, ale jest w ludziach i działa na sposób Ducha Świętego (por. Łk 17,20-21).⁵⁹

Dobra Nowina oznacza bliskość królestwa Bożego oraz wezwanie do nawrócenia i wiary. Nawrócenie się kieruje do Boga i Jego królestwa. Dopiero z Chrystusem rozpoczyna się czas świętości i łaski. Chodzi w nim o to, by uwierzyć w Ewangelię Chrystusa, to znaczy zaufać Panu i uznać wszechmoc Bożą, przejawiającą się w nadchodzącym królestwie.⁶⁰

Pielgrzymowanie Jezusa podlegało czasowi, pokusom, walce, cierpieniom i dramatowi śmierci. Taki był Syn Boży, który wcielił się. Ale czas Jego nie był czasem grzechu, lecz czasem oddania się Bogu i ludziom; czasem zdania się na Ojca.⁶¹

Śmierć Chrystusa stała się paradoksalnie załamaniem się Jego istnienia w czasie, a zarazem i Jego odbudowaniem w oddaniu samego siebie Bogu.

⁵⁸ Por. P. Hoffmann, *Eschatologie und Friedenshandeln in der Jesusüberlieferung*, w: *Eschatologie und Friedenshandeln. Exegetische Beiträge zur Frage christlicher Friedensverantwortung*, Stuttgart 1981, s. 119–126; Ch. H. Dodd, *Założyciel chrześcijaństwa*, Paris 1978, s. 68–73; J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, s. 87–107; M. Zerwick, *Graecitas biblica Novi Testamenti exemplis illustratur*, Roma 1966, s. 15–16; P. Stuhlmacher, *Erwägungen*, s. 1–35; A. Weiser, *Zentrale Themen des Neuen Testament*, Donsuworth 1978, s. 97–100.

⁵⁹ Por. A. Jankowski, *Regnum*, s. 147–161; C. H. Dodd, *Założyciel chrześcijaństwa*, s. 68–73; Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, s. 98–105; J. Homerski, *Ewangelia*, s. 48; C. Larcher, *L'actualite*, s. 30–32; S. Bastianel, *Di Pinto*, s. 139–141.

⁶⁰ Por. P. Hoffmann, *Eschatologie*, s. 120–124; A. Weiser, *Zentrale Themen*, s. 7–13; J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, s. 103–106; H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1977, s. 92; H. P. Owen, *Eschatology and Ethics in the New Testament*, SJT 15 (1962), s. 369–370; W. Schrage, *Ethik des Neuen Testament*, Göttingen 1982, s. 22–23; C. H. Dodd, *Evangelo e legge. Rapporto tra fede ed etica nel cristianesimo primitivo*, Brescia 1968, s. 36–41.

⁶¹ Por. J. Bonsirven, *Les enseignements de Jesus-Christ*, Paris 1976, s. 53–58; J. Jeremias, *Abba*, w: *Biblia dzisiaj*, pod red. J. Kudasiwicza, Kraków 1969, s. 316–331; A. Feuillet, *Mort de Christ et mort du chretien d'après Mt 5,17-20. Comparaison avec la doctrine de l'Épître aux Romains*, NTS 17 (1970–71), s. 481–513; T. Rakoczy, *Rzeczywistość eschatologiczna*, s. 151–157; A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 160–162.

Stała się ona spełnieniem Jego ofiary wobec Boga. Zewnętrzne, pojęte na sposób ludzi, odrzucenie przez Boga na Kalwarii wskazuje na zdanie się na wolę Bożą (por. Ps 22,2).⁶²

W oddaniu się Bogu, *który mógł Go wybawić od śmierci* (Hbr 5,7), Chrystus osiągnął szczyt napięcia między nią a życiem. Jedność z grzesznikami zaznaczyła się w Jego męce, będącej szczytem Jego „dni ciała” (por. Hbr 2,14-18; 4,15). Wypełnił On wolę Ojca, a przez zmartwychwstanie nad śmiercią, Ojciec dał Mu „siłę niezniszczalnego życia”, a to pozwoliło na sprawowanie funkcji niebieskiego liturga.⁶³

Chrystus obdarzony ludzką naturą, podlegał prawu śmierci. Będąc odwiecznym Słowem, nie podlegał przemijaniu. Dlatego, mimo iż został złożony do grobu, to jednak został wskrzeszony, by żyć wiecznie. Zmartwychwstanie nadaje więc życiu Chrystusa charakter eschatologiczny.⁶⁴ Współzmartwychwstanie z Chrystusem stwarza podstawę do nadziei, że wierzący będą żyli we wspólnocie z Nim.

Przez narodzenie, życie, śmierć oraz zmartwychwstanie Chrystus ukazał głębszy wymiar eschaton. Jego człowieczy czas był zawsze ukierunkowany ku przebywaniu z Bogiem. Zmartwychwstanie antycypowało Jego bóstwo i jedność z Ojcem. Wszystkie etapy życia Chrystusa miały charakter ostateczny, charakter dzieł spełnionych „raz na zawsze”. Wcielenie zatem jako antycypacja zmartwychwstania jest dziełem wszechmocy Bożej.

Chrystus jako wydarzenie eschatologiczne pozostanie dla ludzi, świata i historii nadzieją opartą na Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Wiara w zmartwychwstanie Chrystusa jest największym hołdem składanym wszechmocy Bożej. Nadzieja na osiągnięcie zbawienia opiera się na woli Boga, potwierdzonej wydaniem Chrystusa na śmierć, Jego zmartwychwstaniem i zesłaniem Ducha Świętego (por. Rz 5,8-11).⁶⁵

⁶² A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 161-163; J. Kremer, „...denn sie werden leben”, Stuttgart 1972, s. 20-23; H. Gese, *Psalm 22 und das Neue Testament*, ZThK 65 (1968), s. 1-22; J. Homerski, *Ewangelia*, s. 352-353.

⁶³ „To, co Chrystus osiągnął i obwieścił, oznacza coś więcej niż ocalenie duszy, gdyż jest to zbawienie człowieka, jego nowa egzystencja dzięki stwórczej mocy Boga. A prawda tego ocalenia i nowej egzystencji jest śmierć [...]. Śmierć Chrystusa jest ofiarowana nam częścią tej całości, której drugą częścią jest zmartwychwstanie”. R. Guardini, *Die letzten Dinge*, s. 18-20; Por. C. Spicq, *La theologie des deux Alliances dans l'Epitre aux Hebreux*, RSPT 33 (1949) s. 22-26; J. Szlaga, *Eschatologia Listu do Hebrajczyków*, w: *Biblia o przyszłości*, pod red. L. Stachowiaka, R. Rubinkiewicza, Lublin 1987, s. 94-96; A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 154-157; tenże, *Biblijna teologia*, s. 93-101; C. K. Barrett, *The Epistle*, s. 124-128; J. Kudasiewicz, *Historia*, s. 154-157; B. Häring, *Liberi e fedeli*, vol. 2, s. 504-506.

⁶⁴ Por. J. Moltmann, *Religione*, s. 164; C. Spicq, *L'Epitre*, s. 271; T. Rakoczy, *Rzeczywistość eschatologiczna*, s. 150-176.

⁶⁵ Por. J. Giblet, *L'Alleanza*, s. 38-39; V. P. Furnish, *Theology*, s. 115-132; H. Langkammer, *Etyka*, s. 156-157; B. Häring, *Liberi e fedeli*, vol. 2, s. 503-506.

Bóg jest dla ludzi *Bogiem nadziei* (Rz 15,13), a Chrystus naszą nadzieją (por. Kol 1,27; 1 Tm 1,1). Przebywający w swych członkach zmartwychwstały Pan jest dla nich „nadzieją chwały” (por. Rz 5,2) czyli życia wiecznego. Znaczy to, że naszą nadzieją jest Bóg w Chrystusie. Całe życie chrześcijanina powinno upływać pod znakiem nadziei, a jej przedmiotem jest sam Jezus Chrystus i pełne zjednoczenie z Nim.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Eigentümlichkeit der christlichen Eschatologie besteht im Ereignis Jesu Christi. Das Neue Testament enthält drei Aspekte in Bezug auf die Auferstehung Christi: a) Die Identität des gekreuzigten Jesus mit dem auferstandenen Christus, b) Der gekreuzigte Jesus lebt, er wurde von Gott aus dem Tod zum neuen, mit unserem irdischen unvergleichlichen Leben erweckt, c) Durch die Auferstehung wurde Christus zur Rechten des Vaters als „Herr” und „Erlöser” über Welt und Menschen gesetzt. Der Glaube der entstehenden Kirche beschränkt sich nicht auf das Bekenntnis der Auferstehung Christi. Schon der Titel „Kyrios” verleiht Christus ein göttliches Attribut. In der Theologie des Hebräerbriefes lässt sich ein Fortschritt in der Reflexion über den göttlichen Charakter Jesu Christi und über seine menschliche Wirklichkeit beobachten, die in Richtung der Einheit von Gottheit und Menschlichkeit in Christus hindeutet. Der hl. Lukas sieht im Tod und in der Auferstehung Christi die Erlösungstat Gottes und betrachtet das irdische Leben Jesu als die Vollendung der Erlösung. Die johannäische Theologie präsentiert eine tiefe Vision des eschatologischen Charakters des Mysteriums Christi. Die Gottheit des Wortes und des eingeborenen Sohnes des Vaters verleiht seiner irdischen Existenz den letztgültigen Sinn. Mit dem Kommen Christi auf die Welt trat das Wort Gottes in die Geschichte ein und „hat unter uns gewohnt”. Trotz der Unterschiede zeigt das Neue Testament Christus als die Realisierung der menschlichen Existenz des Sohnes Gottes bis zur Auferstehung. In der menschlichen Wirklichkeit Christi erfüllte sich endgültig das Wort Gottes über den Messias, über die Menschheit und die Welt. Die Menschwerdung, der Tod und die Auferstehung des Sohnes Gottes sind drei Hauptmomente von demselben Ereignis, die man in gegenseitiger Abhängigkeit interpretieren muss.